

Novak MILJANIĆ

MITAR RADULOVIC PRIPADA GENERACIJI PRVIH CRNOGORSKIH ljekara, onih koji su završili medicinske studije 1879—1891, a pripada i grupi onih koji su pisali¹, pa je zato potrebno da se opiše njegov život i rad potpunije nego što je to učinio dr Jovan Kujačić² u svom djelu.

Radulović je rođen u Cetinju 1864. od oca Iva i majke Novke, pa je u rodnom mjestu izučio i osnovnu školu, gdje je zapažena njegova volja i smisao za učenje. Upućen je kao državni pitomac u ruski grad Saratov da izuči bogosloviju, koju je sa uspjehom završio. Nije se posvetio svešteničkom pozivu, već je uspio da mu se omogući stipendija za studije medicine, koje je završio sa doktoratom nauka 1891. Došao je u novembru 1891. na Cetinje, kako je zabilježio u jednoj vijesti *Glas Crnogorca*³, sa naglaskom da je studirao u Petrogradu (Ljeningradu). Pošto je u to vrijeme u ovom gradu postojala samo Vojno-medicinska akademija, osnovana još 1798. kao Mediko-hirurška akademija⁴, svakako je u njoj studirao i završio medicinu. Sa njim su tada na studijama bili Kleant Teodorides, koji je prekinuo studije zbog zdravstvenih razloga i kasnije ih završio u Carigradu, i Stevan Ognjenović (1865—1930), koji je završio studije 1891. i aprila te godine došao na raspored⁵ u Crnu Goru, u kojoj je proveo čitav svoj radni vijek kao ljekar. Po studijama nešto stariji njihov kolega bio je i dr Novica Kovačević.

Poslije uobičajene kraće prakse za početnike u cetinjskoj bolnici, dr Radulović je postavljen za okružnog ljekara u Podgorici (Titogradu), gdje se brzo afirmisao kao ljekar i društveni radnik. Uprava čitaonice u Podgorici zahvaljuje njemu i dr Đorđu Kustudiću⁶ na novčanim poklonima marta⁷ 1892. Radulovića srećemo i u akciji skupljanja priloga za spomenik pjesniku Ivanu Gunduliću u Dubrovniku, a uz njega i šavničkog okružnog fizikusa dr Stevana Ognjenovića i druge. On drži nastavu iz predmeta *Nauka o čuvanju zdravlja* u Zemljodjelskoj školi, koja je počela ponovo da radi u Podgorici u jesen 1893., a prvi put je otvorena u Danilovgradu 1874. Ovo mu je bio dopunski posao, uz redovnu ljekarsku praksu, koja je bila skopčana sa čestim odlaskom na teren. Zabilježeno je Radulovićevo uspješno izliječenje porodilje Jovanke Lučić⁸, prividno umrle deset minuta, što mu je pojačalo ugled kao ljekaru. Upućuje mu izraze priznanja i kapetan Krsto Lainović iz Podgorice za trud tokom dvadeset sedam mjeseci liječenja njegove supruge Zorke⁹. Krajem ljeta 1895. u predjelu Bratonožići pojavio se tifus i Radulović je pošao na taj

teren pa uspješno doprinio njegovom suzbijanju, prema pisanju učitelja Lazara Jovanovića.¹² Krajem zime 1896. pojavio se »zli kašalj« u Kolašinu, pa i tamo odlazi dr Mitar Radulović, na traženje okružnog kapetana Milovana Medenice preko Ministarstva unutrašnjih djela, i uspješno suzbija bolest¹³. Početkom 1897. dolazio je u Kolašin radi suzbijanja tifusa, kad je otvorio privremenu bolnicu¹⁴. Radulović je stizao i do Andrijevice, gdje je liječio istaknutog starog ratnika popa Milića Lalevića¹⁵ (1830—1898). Ova njegova putovanja put Andrijevice i Kolašina bila su nužna pošto je dr Novica Kovačević, koji je na tom terenu bio okružni ljekar od polovine 1891. do kraja 1895, premješten na Cetinje da organizuje vojnu sanitetsku službu.

Marta 1898. umro je dr Mitru Raduloviću sin Petar, pa je to uticalo da traži premještaj iz Podgorice. Inače, imao je tada još sina Đorđiju sa suprugom Jelenom, koja se više puta pominje u vezi raznih humanitarnih poduhvata. Kasnije mu je umro i sin Vladimir u septembru¹⁶ 1911.

Doktor Radulović imao je još četiri brata.

Radulović je premješten iz Podgorice, u kojoj je ostao do maja 1898., u Nikšić, gdje je tada službovao dr Stevan Ognjenović, koji je došao na njegovo mjesto u Podgoricu. I u novoj sredini Radulović brzo stiče priznanje kao ljekar¹⁷. Od 1905. ponovo je u Podgorici, gdje službuje u mirnodopskim i ratnim uslovima sve do pensionisanja 1928. Najprije je bio opet okružen (oblasni, po reorganizaciji uprave) ljekar, a docnije samo gradski ljekar (fizikus). Tokom ratnih vremena 1912/13. i 1914/16. radi u vojnoj bolnici, koja je postojala u Podgorici, pa i u tim godinama dobija priznanja za ljekarski rad od rodbine liječenih¹⁸.

Dr Radulović izabran je za narodnog poslanika u izbornom srezu varoš Podgorica u Crnogorsku narodnu skupštinu septembra 1907. i bio je poslanik do raspisivanja novih izbora u septembru 1911.

Imenovan je avgusta 1912. u Komisiju za izradu novog Sanitetskog zakona, prvi put donesenog¹⁹ 1891. Sa njim su bili u Komisiji dr Stevan Ognjenović, dr Jovan Kujačić, dr Stevan Matanović i veterinar dr Ferdinand Kvadreli. Kujačić piše²⁰ da je komisija sastavila nacrt novog zakonskog teksta, ali nikad nije rasmatran i usvojen u narodnoj skupštini zbog ratnih prilika, pa je zakon iz 1891, koji je sastavio dr Petar Miljanić, ostao na snazi do kraja postojanja crnogorske države kao monarhije.

Kao pensioner dr Mitar Radulović živio je u rodnom Cetinju do smrti decembra 1938.

Dok je studirao medicinu, Radulović je povremeno slao dopise iz Petrograda (Ljeningrada) cetinjskom nedjeljnom listu *Glas Crnogorca*. Bilo je više tih dopisa od 1886. do 1891., ali nije sve potpisivao, pa sam uzeo u obzir samo tri koja je potpisao i jedan o generalu Mirkoviću, koji je djelimično dopis iz Rusije, a djelimično je urednik lista dr Lazar Kostić dodao neka lična sjećanja na generala i pisanje nekih listova. Ruski general-lajtnant Mirković bio je od onih Nikšićana (Trebješana) koji su se iselili u Rusiju 1804. i upornim zahtjevima izborili status dvorjana, najnižeg plemićskog staleža, pa onda neki primljeni u rusku vojsku kao oficiri, prema djelu *Kazivanje stari Trebješana*, koje je Dimitrije Perović Tirol izdao u Beogradu 1842.

Od ovih Radulovićevih dopisa značajan je za medicinske radnike onaj o dr Sergiju P. Kolominu²¹ (Petrograd, 1842—1886), profesoru hirurgije na Vojno-medicinskoj akademiji. Ovaj učenik slavnog Pirogova i sjajni predstavnik strogo naučnog anatomsko-hirurškog rada bio je žrtva podvale, obmane jedne svoje pacijentkinje. Ona je tvrdila da nije na svoju ruku upotrijebila jedan inkompatibilni lijek i tokom daljeg liječenja umrla je, a on je u afektivnom raspoloženju izvršio samoubistvo. Radulović je ovu tragediju svog profesora dobro opisao i u njegov prilog. Značajno je za našu istoriju medicine i to da je Kolomin bio u Srbiji 1876. kao hirurg Moravsko-timočke armije (dobrovoljci Černajeva), a 1877 bio je član ekipe ruskog Crvenog krsta.

Iz naslova ostalih radova jasno je i bez posebnog objašnjenja o njihovoj glavnoj sadržini.

Bibliografija Mitra Radulovića:

1. Doček Nj. V. Knjaza Nikole u Petrogradu, Glas Crnogorca, Cetinje, 9. februar 1886, br. 6, str. 3, dopis.
2. Sergej Petrović Kolomin, dopis u Glasu Crnogorca, 2. decembar 1886, br. 48, str. 3, urednik Božo Novaković, profesor.
3. Proslava devetogodišnjice pokrštenja Rusa, Glas Crnogorca, 7. avgust 1888., br. 32, urednik Božo Novaković.
4. Mihailo Todorović Mirković, Glas Crnogorca, 6. april 1891, br. 18, str. 3, urednik dr Lazar Kostić. — Biografija ruskog general-lajtnanta, umrlog 1891.
5. Strana tijela (Corpora alieno) u rani, Crpski arhiv, 1895, br. 17—18, str. 541—42, urednik prof. dr Milan Jovanović-Batut.
6. Padavica (epilepsia) izazvana pantljičarom, SA, 1895, srp. 17—18, str. 542.

Izvori i literatura:

(Napomena: G. C., znači Glas Crnogorca).

¹² Objavio sam njihove bio-bibliografije u Srpskom arhivu (SA): Dr Novica Kovačević (1968, br. 10), Dr Petar Miljanić (1968, br. 12), Dr Anto Gvozdenović (1969, br. 4) a za dr K. Teodoridesa data je u štampu, dok je dr J. Kujačić sam objavio svoju u istoriji zdravstvene kulture. — ¹³ Kujačić J., Prilozi istoriji zdravstvene kulture Crne Gore, izd. SANU, Beograd, str. 93. — ¹⁴ Još jedan mladi doktor, G. C., 1891, br. 48, str. 4, urednik dr Lazar Tomanović, (uređivao maja 1891—januara 1903). — ¹⁵ Medicinskoe obrazovanie v SSSR, Boljšaja sovjetskaja enciklopedija, tom 26, 638—39; Voeno-medicinskaja akademija, isto, tom 8, 445—46, izdanje 1951—53. — ¹⁶ Mladi doktor, G. C., 27. april 1893, br. 18, str. 3. — U vijesti se saopštava da je završio Vojno-medicinsku akademiju u Petrogradu i da je sin sekretara ministarstva finansija Špira Ognjenovića, koji je ušao u istoriju muzike kao kompozitor (Muzička enciklopedija, Zgb, knj. 2, 330). — ¹⁷ Kustudić je rođen u Njegušima 1854, u Zadru je izučio gimnaziju poslije cetinjske osnovne škole, a medicinske studije u Gracu 1885. i službovao u Crnoj Gori, s malim prekidom, do 1903, kad je prešao u Srbiju. Umro je od pjegavog tifusa u Vranju 10. februara 1915. kao sanitetski oficir (G. C., 1915, br. 19, str. 4). On je objavio u G. C. jula 1886 (br. 28) članak: »Tvrdoća crnogorske naravi«, u kom opisuje držanje jednog plućnog bolesnika, čiju je kičmu zahvatio proces. — ¹⁸ G. C., 28. marta 1892, br. 13, str. 3. — ¹⁹ Za spomenik Gunduliću, G. C., 13. februara 1893, br. 7, str. 4. — ²⁰ Naša Zemljodjelska škola, G. C., 4. decembar 1893, br. 49, str. 2. — ²¹ Javna zahvalnica, G. C., 10. aprila 1894, br. 18, str. 4. — ²² Zorka Lainović, G. C., 16. jul 1894, br. 29, str. 4. — ²³ Brskut, dopis, G. C., 31. oktobar 1895, br. 47, str. 4. — ²⁴ Risto A. Bošković, Kolašin, dopis, G. C., 20. april 1896, br. 16, str. 1—2. — ²⁵ Kolašin, dopis, G. C., 11. januar 1897, br. 2, str. 6. —

¹⁵ Milić Lalević, G. C., 14. febr. 1898, br. 7, str. 4; Vuk R. Maslovarić, Pop Milić Lalević, isto, br. 8, str. 1—2. — ¹⁶ Petar Radulović, G. C., 3. april 1898, br. 14, str. 4; Vladimir Radulović, isto, 21. septembar 1911, br. 42, str. 4. — ¹⁷ Velimir Garčević, G. C., 1898, br. 21; Filip Gvozdenović, G. C., 1898, br. 28; Gordana Zotović, G. C., 1899, br. 32; Savo Ljumović, G. C., 1900, br. 16, sve str. 4. — ¹⁸ Mihailo Banović, G. C., 1913, br. 4; Đuro Nenezić, G. C., 1915, br. 19. — ¹⁹ Miljanić P.: Sa VIII. međunarodnog kongresa za higijenu i demografiju u Pešti, G. C., septembar 1894, br. 38, str. 1—2, br. 39, str. 2. — Na kongresu je 21. avgusta Miljanić govorio o opštem napretku Crne Gore, sa posebnim isticanjem organizacije zdravstvene službe, podizanje vodovoda na Cetinju 1892, melioracije oko Ulcinja i Bara 1884—87, donošenje naredbe 1884. o obaveznoj vakcinaciji i Sanitetskog zakona 1891. — ²⁰ Spom. djelo, str. 105—106. — ²¹ Kolomin Sergij Petrović, Russkij biografičeskij slovar, S. Peterburg, 1903, preštampan u Njujorku 1962, tom 9, str. 75—76.

ДР МИТАР РАДУЛОВИЧ

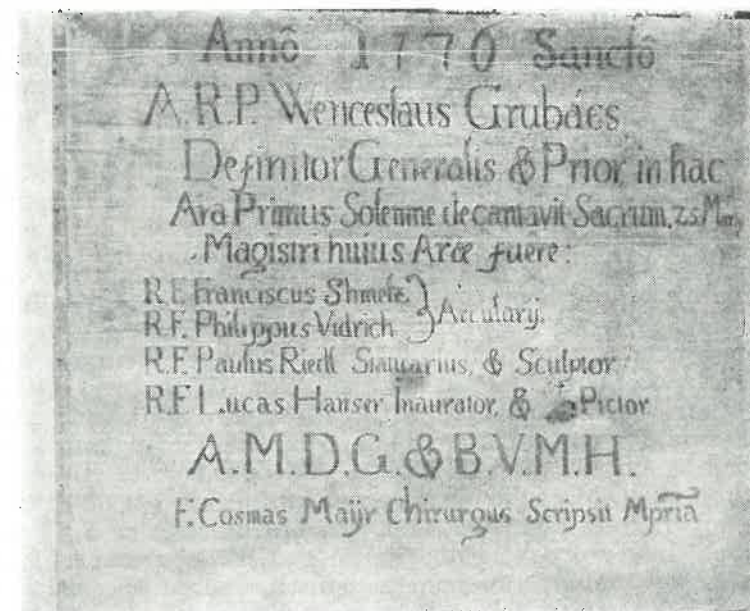
Новак МИЛЯНИЧ

М. РАДУЛОВИЧ (ЦЕТИЊЕ 1864—24. ДЕК. 1938) ОКОНЧИЛ ДУХОВНУЮ АКАДЕМИЈУ (богословие) в Саратовѣ, а Военно-медицинскую академию в Петербурге (Ленинград) в 1891 году. Потом служил в черногорских городах Подгорице (Титоград) и в Никшиче. Студентом он посвятил статьи в черногорскую газету Голос Черногорца, а врачом опубликовал работы: Чуждые вещества (Согрога алиена) в ране и Эпилепсия, обе статьи печатал в белградском журнале Сербский архив в 1895 году. Он бил народным депутатом с 1907 по 1911 г.

ZAPIS O PRVOM ZDRAVSTVENOM RADNIKU U CRIKVENICI

Stanko JURDANA
Vladimir UREMOVIĆ

U ARHIVU ŽUPE BLAŽENE DJEVICE MARIJE U CRIKVENICI, KOJI je vrlo pedantno vodio od g. 1914. do g. 1941. župnik A. Rigoni, zabilježen je podatak da je već g. 1776., kada je obližnji stari grad Kotor zadesio veliki požar i starosjedioci preselili uz morskou obalu, Crikvenica imala već i svog kirurga. To je župnik jedanput prigodom renoviranja crkve opazio na jednom zapisu na stražnjoj strani tabernakula na glavnom oltaru istoimene crkve. Idući tim tragom uspjeli smo nakon par pokušaja, privolom današnjeg župnika g. Sušića, rastaviti taj tabernakul i tu nam se na poleđini ukazao natpis.

Natpis na tabernakulu glavnog oltara crkve B. D. Marije u Crikvenici

Dakle doista se g. 1776. osim oca priora Wenceslaus-a Grubács-a, koji je prvi na tom oltaru služio svečanu misu iste godine, spominju i braća (laici) koja su izradila detalje oltara i to: Franciscus Schmelz i Philippus